

ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Демчук О. О., Семенович С. В., Лазарчук В. В.

ВСТУП

Однією з провідних компонент життєтворчості виступає життєва компетентність, яка розглядається в сучасній психології як сукупність знань життєвих законів, умінь їх застосовувати у власному житті та неповторного індивідуального досвіду особистості при підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту. У державній програмі модернізації освіти компетентнісний підхід оголошується одним з важливих концептуальних положень оновлення її змісту. При цьому в якості центрального виокремлюється поняття «життєвої компетентності» як таке, що має інтегративну природу та забезпечує ефективність функціонування особистості у соціумі. Освітня система сучасного суспільства покликана відповідати на потреби суспільства в різноманітних компетентностях високого рівня. Процеси формування життєвої компетентності особистості мають власні вікові, психологічні, структурні та динамічні закономірності, на висвітлення яких спрямоване означене дослідження.

1. Вікові особливості становлення життєвої компетентності

Вочевидь, проблема подальшого дослідження життєвої компетентності потребує з'ясування вікових особливостей, із якими пов'язується продуктивність і ефективність людини в галузі власної життєтворчості. З метою визначення вікового періоду, сензитивного до її розвитку, звернемося до аналізу вікових життєвих циклів особистості.

За даними аналізу наукових джерел, у сучасній віковій психології існує декілька підходів до вікової періодизації, якою охоплюється весь життєвий цикл людини. Звертаючись до проблеми визначення вікових меж юності та дорослості, необхідно відзначити, що характерною особливістю є їх певна «розмитість», пов'язана з історичними, культурними, соціальними та психофізіологічними характеристиками. Зважаючи на це, у сучасній психології все більше стверджується думка М. Савчин, згідно якої точно вказати межі стадій розвитку дорослих досить важко, якщо взагалі можливо¹.

¹ Савчин М.В, Василенко Л. П. (2005). *Вікова психологія*. Київ: Академвидав.

Зважаючи на це, ми будемо спиратися на позицію, близьку до поглядів М. Савчин, Л. Василенко, О. Скрипченко згідно якої верхня межа юнацького віку визначається у 20 років, за нею починається рання дорослість.

Віковий проміжок, на який припадає період підготовки практичного психолога у вищих навчальних закладах, здебільшого визначається межами від 17 до 22–23 років та знаходиться на перетині періодів юності та ранньої дорослості. Отже, перед нами постає завдання порівняння психологічного змісту вказаних онтогенетичних періодів у контексті визначення найбільш сприятливих умов формування та розвитку життєвої компетентності майбутніх спеціалістів.

Використаємо для цього традиційний для психології спосіб аналізу змісту будь-якого вікового періоду, що полягає у врахуванні змісту провідних новоутворень віку, завдань та соціальної ситуації розвитку. Розглянемо насамперед з означених позицій особливості юнацького віку.

Л. Василенко, юнацький вік, як і підлітковий, вважає перехідним етапом від дитинства до дорослості. У психологічному плані юність вирішує завдання кінцевого етапу соціалізації – остаточного самовизначення і інтеграції у суспільство дорослих, пошук та знаходження власного місця в ньому. У юнаків розвивається потреба в спілкуванні та засоби його здійснення, формується теоретичне, формальне мислення, стають стійкими інтереси, виникає здатність орієнтуватися у різних сферах суспільного життя. Це відбивається на формуванні наукового та громадянського світогляду, розвитку рефлексії, яка забезпечує критичне і свідоме ставлення до себе, на виникненні готовності до трудової діяльності.

Пошуки сенсу життя, свого місця у світі можуть стати особливо напруженими. Виникають нові потреби інтелектуального і соціального порядку, задоволення яких буде можливим тільки в майбутньому; іноді – внутрішні конфлікти і труднощі у відносинах з оточуючими.

Проте юність, порівняно з підлітковим віком, є періодом стабілізації, коли молода людина психологічно майже повністю готова до подальшого дорослого життя. У юнаків розвивається потреба в спілкуванні та засоби його здійснення, формується теоретичне, формальне мислення, стають стійкими інтереси, виникає здатність орієнтуватись у різних сферах суспільного життя. Все це відбивається на формуванні наукового та громадянського світогляду, розвитку рефлексії, яка забезпечує критичне і свідоме ставлення до себе, на виникненні готовності до трудової діяльності.

Провідна діяльність в цей період пов'язана з виникненням мотиву самовдосконалення та потреби в досягненні, які виявляються в прагненні покращити свої успіхи в навчанні, свої знання з різних

предметів, розширити світогляд. Для даного віку характерна перевага внутрішньої мотивації над зовнішньою яка дає можливість усвідомлено керувати своїми потребами і прагненнями, опанувати свій внутрішній світ, формувати життєві плани і перспективи.

Головним новоутворенням юності виступає особистісне і професійне самовизначення (Л. Божович, І. Кон, А. Мудрик, Х. Ремшмідт, Д. Фельдштейн, П. Шавир та ін.). У зв'язку з цим на перший план виходить побудова життєвого плану, що полягає в усвідомленні способів досягнення намічених цілей.

Соціальна ситуація юнацького віку зумовлює успадковану від підліткового віку потреб у автономії від дорослих. За М. Савчин, Л. Василенко², юнаки прагнуть до автономії у сфері поведінки і емоцій та до нормативної автономії. Остання передбачає боротьбу за право мати власні цінності, ідеали, моральні установки. Прагнення до такої незалежності, захист своїх цінностей супроводжується проявами максималізму (прийняття цінностей, які протилежні цінностям дорослих). На відміну від підліткового негативізму, критики, опозиції батькам для юності характерні процес відособлення і навіть тимчасове усунення від сім'ї, після якого емоційний контакт відновлюється на більш високому рівні, а відносини стають партнерськими, в яких і дорослий юнак, часто вже з власною сім'єю, і батьки допомагають один одному в процесі власного розвитку. Проте до процесу реального відділення від сім'ї не завжди готові як сама молода людина, так і його сім'я. Утруднити процес відособлення може нерозв'язаність провідних завдань розвитку юності: формування соціальної зрілості і особистісного самовизначення.

Крім завершення процесу відділення від сім'ї, в період юності відбувається усвідомлення старіння батьків, яке є прообразом власного старіння. Це може викликати досить сильні емоційні реакції: тільки тепер приходиться розуміння суті життя батьків, їх помилок і досягнень.

Розвиток пізнавальних процесів досягає такого рівня, який забезпечує готовність до виконання всіх видів розумової діяльності дорослої людини. Когнітивні процеси стають більш досконаліми і гнучкими, що позитивно відображається на розвитку мотиваційно-сміслової сфери. Разом з тим пізнавальні процеси можуть випереджати особистісний розвиток учнів, тому буває, що захоплення теоретизуванням та логічними побудовами далеко не завжди втілюється в практичній діяльності.

– Юнацький вік має велике значення для розвитку емоційної сфери особистості. За даними О. Скрипченко, це критичний вік,

²(Савчин М.В, 2005).

оскільки в цей час закладаються основи емоційного життя людини, які стають фундаментом її емоційності в дорослому віці³.

У юнацькому віці зростає рівень свідомого самоконтролю своєї поведінки. Порівняно з підлітковим віком загальний фон емоційного самопочуття вирівнюється, оскільки емоційні реакції вже менше залежать як від гормональних, фізіологічних процесів, так і від зовнішніх впливів. В юнацькому віці розвиваються інтереси, захоплення, які, проте, часто видаються ірраціональними, дивними (наприклад, колекціонування непотрібних речей).

Поряд з почуттями, що спрямовані на певний предмет, явище, формуються узагальнені почуття – почуття прекрасного, гумору тощо. О. Скрипченко називає їх світоглядними, бо вони виражають загальні, стійкі світоглядні установки особистості⁴. Важливе значення для старшокласників мають емоційні відносини з ровесниками, насамперед дружба і кохання.

У юнацькому віці змінюється співвідношення тілесних та морально-психологічних компонентів структури особистості. Юнак намагається пізнати себе, що сприяє саморозвитку та самовихованню, а також формує певні моральні переконання, якими він буде керуватися в житті. Моральна самосвідомість досягає інтерналізації принципів та набуває автономії, що свідчить про посилення розвитку таких почуттів як совість та відповідальність.

Пізнання життя і свого місця в ньому просуває юнака до глибокого розуміння своїх зв'язків, стосунків з іншими людьми, правил цих відносин, тобто моральних основ, до усвідомлення потенційної потреби у духовності. Підсумком роздумів про себе, діалогів з самим собою, самоаналізу, саморефлексії стає обґрунтування моральних мотивів і визначення моральної позиції.

Варто пам'ятати, що в юності відбувається перегляд цінностей та звільнення від егоцентризму, що пов'язано з встановленням принципу взаємності моральних обов'язків. Серед характеристик цього принципу виділяють оцінювання себе за такими ж критеріями як і інших; використання загальних принципів як основи моральної поведінки; здатність враховувати інтереси інших так, як власні.

У юнацькому віці відбувається подальший розвиток когнітивної сфери особистості – сприймання, уваги, пам'яті та мислення. Найважливішим досягненням тут є розвиток абстрактного, логічного мислення, яке інтелектуалізує інші пізнавальні процеси. З формуванням логічного мислення пов'язаний розвиток уваги, зокрема її довільності, стійкості, здатності підпорядковувати безпосередні цілі

³ Скрипченко О.В. (2001). Вікова та педагогічна психологія. Київ : Просвіта.

⁴ Скрипченко О.В. (2001).

віддаленішим. Розвиток пізнавальних процесів досягає такого рівня, який забезпечує готовність до виконання всіх видів розумової діяльності дорослої людини. У юнацькому віці зростає рівень свідомого самоконтролю поведінки. Центральне місце у розвитку особистості займає розширення і ускладнення її мотиваційної сфери (потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, переконань, намірів, цілей). У старшому шкільному віці поступово виникають і стають домінуючими нові мотиви поведінки, які підпорядковують собі всі інші, визначаючи тим самим спрямованість особистості.

У ранній юності завершується становлення мотиваційної сфери особистості, її потреби і мотиви виходять за межі сім'ї та школи. Інтереси, схильності та здібності стають конкретнішими і пов'язуються з життєвою перспективою і майбутньою професійною діяльністю. Зростає усвідомленість власних мотиваційних утворень, що є ознакою особистісного розвитку. Розвиваються та набувають стійкості інтереси, часто пов'язані з майбутніми життєвими планами. Розвиток ціннісних уявлень у період ранньої юності характеризується їх ускладненням, деперсоніфікацією, зростаючою лібералізацією та особистісною незалежністю.

Вибір свого подальшого життєвого шляху, самовизначення є інтегративним мотиваційним центром, що визначає особистісну поведінку, діяльність, інтереси, уподобання, ставлення до оточуючої дійсності. За змістом на перше місце виходять мотиви, які пов'язані з життєвими планами, формуванням майбутніх намірів, світогляду та самовизначення.

Віковий етап юнацтва характеризується формуванням якісно нового, вищого рівня самосвідомості. Завершується формування рольових позицій чоловіка і жінки. Вперше особистість усвідомлює свою самостійність і відповідальність за своє життя, за свої шлюбно-сімейні стосунки. Надбанням цього вікового періоду є здатність особистості самостійно і відповідально робити життєві вибори.

Це також час отримання професійної освіти. Одночасно зі спілкуванням, навчання теж набуває великого значення. Значно змінюється і мотивація навчальної діяльності. Навчально-пізнавальна діяльність починає визначатися мотивами, спрямованими на реалізацію майбутнього, усвідомлення своєї життєвої перспективи і професійних намірів, що свідчить про спрямованість старшокласників у майбутнє.

Необхідність молоді закріпитися у світі дорослих зумовлює пошуки себе у юнацькому віці. Енергійні юнаки, що переросли межі батьківської сім'ї і ще не знайшли власної форми самовияву, приміряють різні моделі поведінки, відмовляються від них і підбирають нові.

Отже, досягнення високих рівнів розвитку в зрілому віці є можливим унаслідок того, що психічні функції знаходяться в умовах оптимального навантаження, підсиленої мотивації, операційних

перетворень, що переконливо свідчить на користь обрання вікового періоду дорослості як оптимального в контексті дослідження життєтворчості особистості.

У період ранньої дорослості формується власний образ життя, виробляються життєві стратегії, відбувається засвоєння професійних ролей, включення до соціальної активності. Рання дорослість – це період «входження» у професію, соціально-професійна адаптація, усвідомлення громадських прав та обов'язків, соціальної відповідальності; утворення сім'ї та налагодження сімейних стосунків, розв'язання побутових і бюджетних проблем, вироблення стилю виховання дітей⁵.

Досить істотні зміни особистості пов'язані із соціальною ситуацією розвитку дорослої людини. Домінуюче місце займають мотиви, спрямовані на самовизначення та підготовку до самостійного життя. Ці мотиви отримують особистісний смисл та стають дійовими. Провідною діяльністю періоду ранньої дорослості є професійне навчання, або ж трудова діяльність. Це сприятливий період для засвоєння ділових норм і стосунків між людьми, оволодіння професійно-трудовими навичками. Засвоєні в цей період знання, уміння, навички надалі розвиваються і удосконалюються в професійній діяльності⁶.

Соціальні орієнтири та культурні запити дорослої молоді людини можуть підтримувати, розширювати або руйнувати набуті протягом юності форми поведінки, потребуючи розвитку нових. Молода людина опиняється в ситуації необхідності вибору та розв'язання численних проблем.

Життя людини у період ранньої дорослості ускладнюється, стає неповторним. Значно зростає його інтенсивність, що скорочує час для роздумів про те, чого вона хоче від життя, чи правильно живе. Становлення людини як суб'єкта життєдіяльності виявляється в її активності у різних сферах життя, розв'язанні життєвих проблем, оволодінні засобами і способами самовираження, саморегуляції та організації свого життя. Молода людина здатна обирати напрям і спосіб життя, визначати основні цілі, етапи їх досягнення і підпорядкованість цих етапів; розв'язувати основні суперечності життя, досягти своїх життєвих цілей і реалізувати плани; творити цінності свого життя, розширювати коло інтересів, захоплень.

Специфічність різних етапів професійного становлення молоді людини як необхідної ознаки будь-якого розвитку проглядається, з одного боку, в «якісній визначеності» різних типів провідної діяльності, які суб'єкт виконує послідовно в ході професіоналізації (ігрова, навчальна, трудова), з другого боку – у «квартируванні» загальних

⁵ (Савчин М.В., 2005)

⁶ (Демчук О.О., 2008)

тенденцій її психічного розвитку (наприклад у вигляді стадій адаптації, реалізації та ін.). У цілому ж ці загальні тенденції такі: спочатку мова має йти про становлення, формування професійно значущих якостей, а потім – про їх подальший розвиток і вдосконалення⁷.

Аналіз представленої матеріалу дозволив нам узагальнити провідний зміст досліджень різних вчених у вигляді таблиці 1.

Як випливає з таблиці 1.1, період ранньої дорослості надає численні підстави для перевірки життєвої компетентності людини на всіх можливих рівнях її прояву як особистості. Молода людина знаходиться в ситуації необхідності вибору та розв'язання численних проблем. До завершення раннього дорослого віку людина усвідомлює, що досягнення рубежів кар'єри дається не так легко, як здавалося. Мотивами професійної діяльності в ранньому дорослому віці є творча самореалізація, задоволення потреб у професійному спілкуванні та соціальних контактах. На цьому рубежі людина починає реально дивитися на світ, жити поточними подіями та досягненнями. Впевненість у власних силах, усвідомлення життєвої компетентності, а також визнання певних обмежень і адекватний рівень домагань, що ґрунтується на життєвому досвіді, забезпечують відчуття цілісності життя, задоволення ним. Тобто доросла людина опиняється перед численними життєвими ситуаціями, що вимагають від неї прийняття ефективних рішень як у галузі власного життєвого проекту, так і стосовно інших численних аспектів життя у суспільстві. Іншими словами, від неї вимагається володіння екзистенційною, соціальною та особистісною життєвою компетентністю, якими забезпечується ефективність життєвої активності у соціумі. Це означає, що вона вже повинна володіти певним рівнем життєвої компетентності, підвищуючи та вдосконалюючи його з повноцінним проживанням кожної нової життєвої ситуації.

Отже, для формування основних підструктур життєвої компетентності особистості найсприятливішим виявляється саме період юнацького віку. Сприятливими факторами такого формування виступають закономірності психічного розвитку (завершення розвитку найголовніших психічних функцій, важливі новоутворення), провідної діяльності та зони найближчого розвитку.

Зважаючи на це, в контексті нашого дослідження ми обираємо період юнацького віку в якості сензитивного для цілеспрямованого формування життєвої компетентності майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту як підґрунтя подальшого становлення суб'єктності їхньої власної діяльності.

⁷ (Ямницький В.М., 2006)

**Співвідношення вікових проміжків і завдань розвитку
в контексті виявлення передумов формування
життєвої компетентності особистості**

		Особливості розвитку
Юність	Розвиток абстрактного мислення, пізнавальних процесів, емоційної сфери, уваги, мотиваційної сфери, ціннісних орієнтацій, рефлексії	<i>Новоутворення</i>: особистісне і професійне самовизначення: критичне і свідоме ставлення до себе, поява стійких інтересів, розвиток потреби в спілкуванні та засобів його здійснення, якісно новий рівень самосвідомості, готовність до трудової діяльності, почуття відповідальності за своє життя. <i>Завдання розвитку</i>: <i>ідентичність проти змішування ролей: шляхом інтеріоризації ідеалів усвідомлення майбутньої соціальної та професійної ідентичності</i>: встановлення дружніх та інтимних взаємин з іншими, програвання ставових ролей, формування сімейних настанов, досягнення незалежності, професійний вибір, інтеграція в суспільство дорослих, формування соціальної зрілості і особистісного самовизначення, наукового та громадянського світогляду. <i>Провідна діяльність</i>: професійно-навчальна. <i>Зона найближчого розвитку</i>: професійна підготовка з обраною спеціальності, професійна проба і «проекування» себе в професії.
Рання дорослість	Завершення психосоматичного розвитку, статевого дозрівання, найвищий рівень інтелектуальних, творчих та професійних досягнень, загальний фронтальний прогрес функцій	<i>Новоутворення</i>: становлення як суб'єкта життєдіяльності, формування індивідуального стилю життєдіяльності. <i>Завдання розвитку</i>: <i>досягнення ідентичності та встановлення близькості, розвиток трьох аспектів – «Я» як індивідуума, «Я» як член сім'ї, «Я» як робітник</i>: формування власного образу життя, вироблення життєвих стратегій, вибір супутника життя, підготовка до подружнього життя, створення сім'ї та налагодження сімейних стосунків, вироблення стилю виховання дітей, ведення домашнього господарства; початок професійної діяльності; засвоєння професійних ролей, знаходження референтної соціальної групи, задоволення матеріальних потреб, включення до соціальної активності, соціально-професійна адаптація, усвідомлення громадянських прав та обов'язків, соціальної відповідальності. <i>Провідна діяльність</i>: професійне навчання, перехід до трудової діяльності.

2. Психологічні чинники життєвої компетентності фахівців сфери фізичної культури і спорту

Відтепер перед нами постає завдання систематизувати результати попередньо здійсненого аналізу, окреслити понятійне та проблемне поле життєвої компетентності особистості, визначити її психологічні чинники. Задля реалізації цього побудуємо психологічний конструкт поняття.

Як випливає з сучасних наукових уявлень про об'єкт дослідження, життєва компетентність є системним утворенням, яке інтегрує в собі складну взаємодію різнопорядкових параметрів. Тому наш науковий пошук повинен відбуватися у межах системного підходу. Це дозволяє нам висунути припущення, що життєва компетентність особистості є цілісним об'єктом. Зауважимо, що всі цілісні об'єкти у психології є динамічними системами, неперервними в континуумі простору й часу⁴. Оскільки об'єкт нашого аналізу характеризується відносно невеликою кількістю вербально визначених понять, систематизуємо їх та побудуємо системно-понятійний опис об'єкта.

З попередніх даних випливає, що категорія життєвої компетентності розглядається дослідниками: 1) на рівні властивостей особистості, що ними забезпечується ефективність життєдіяльності та життєтворчості; 2) як сукупність відповідних компетенцій у різних галузях; 3) як певний набутий рівень розвитку знань, умінь та навичок. На нашу думку, пп.2) та 3) за змістом є тотожними. Вони означають водночас наявність сукупності знань, умінь та навичок і відповідний рівень їх розвитку, необхідний для успішного функціонування у соціумі. Вважаємо можливим об'єднати обидві ці характеристики під робочою назвою *компетентнісний потенціал* особистості.

Виявляється компетентнісний потенціал в особистісній та соціальній активності особистості, що характеризується такими параметрами, як: суб'єктність, індивідуальний стиль, творчий характер. З іншого боку, важливим регулятором проявів життєвої активності ми вважаємо *готовність* до виявлення цієї активності, яка залежить від рівня компетентнісного потенціалу.

Адекватність зовнішніх проявів активності забезпечується *внутрішніми* властивостями особистості, представленими розвинутою свідомістю й самосвідомістю, здатністю до рефлексії й саморефлексії, інтернальністю, ціннісно-смысловими орієнтирами – орієнтацією на духовні цінності, саморозвиток, самоактуалізацію; розвинутим емоційним та волевим потенціалом, стійкістю особистості; креативністю тощо.

Системоуворювальною складовою життєвої компетентності вчені називають відповідальність особистості за свою долю, за свої вчинки і дії, за їх соціальні наслідки.

Отже, складання системного опису життєвої компетентності як цілісного об'єкта дозволяє говорити про складну взаємодію його провідних параметрів: необхідною умовою існування об'єкта як цілого є *компетентнісний потенціал* відповідного рівня, який забезпечує *готовність* до виявлення особистісної та соціальної активності творчості життя в індивідуально-неповторній формі (достатня умова). Особливості зовнішніх проявів активності забезпечуються комплексом внутрішніх властивостей особистості. Зауважимо, що ми розглядаємо категорію життєвої компетентності в межах концепції життєтворчої активності, згідно якої активність особистості носить суб'єктний характер і визначається такими параметрами як самосвідомість, спрямованість на пізнання себе та світу.

Зважаючи на отриманий опис, умовно у структурі життєвої компетентності можемо виокремити такі компоненти:

- *Когнітивний*: знання про життя, світ, життєвий досвід.
- *Емоційно-вольовий*: інтерес до життя, ініціативність, готовність до розв'язання життєвих ситуацій.
- *Поведінково-діяльнісний*: соціальність, комунікативність, відповідальність, вміння та навички розв'язувати життєві ситуації, життєві стратегії.
- *Мотиваційний*: особистісне зростання, саморозвиток, самоактуалізація, пізнання.
- *Рефлексивно-оцінювальний*: самооцінка, розвинена рефлексія.

З метою подальшого визначення провідних властивостей, характеристик цілісності життєвої компетентності особистості побудуємо базис системного опису об'єкта. Для цього скористаємося *методом якісних структур* [180, с.109]. Метод дозволяє здійснити опис цілого об'єкта, не руйнуючи його, і ґрунтується на припущенні, що тотальність зовнішнього буття цілого вичерпується такими аспектами: 1) якість, що охоплює тотальність зовнішнього буття – *аспект функціонування* (АФ); 2) тотальність буття частини в цілому – *аспект організації* (АО); 3) тотальність якісної визначеності цілого як єдності зовнішнього й внутрішнього буття – *аспект координації* (АК); 4) тотальність буття цілого як одиничного в загальному – *аспект зв'язку* (АЗ). Графічне зображення на площині дозволяє отримати базис у такому вигляді (рис. 1).

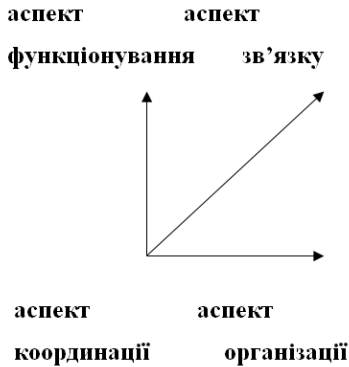

Рис. 1. Системний опис цілісного об'єкта за методом якісних структур

З системного опису цілісності об'єкта за методом якісних структур відомо, що аспект його організації відображає сукупність організаційних характеристик об'єкта (Як ціле організоване?) У нашому випадку це – знання про життя, світ, життєвий досвід, вміння та навички розв'язувати життєві ситуації, життєві стратегії – тобто, компетентнісний потенціал особистості. Аспект функціонування відображає сукупність характеристик проявлення об'єкта (Як ціле проявляється у зовнішньому світі?) У нашому випадку – це творчість у галузі власного життя, життєтворчість. Аспект зв'язку – відображає сукупність характеристик об'єкта, що пов'язують між собою перші два аспекти (Як ціле пов'язане із навколишнім середовищем?) У нашому випадку – це інтерес до життя, ініціативність, мотивація особистісного зростання, саморозвитку, самоактуалізації – готовність до виявлення активності. Аспект координації відображає сукупність характеристик цілісності об'єкта (Чи є цей об'єкт цілим?) – у нашому випадку виявляється у суб'єктності, відповідальності, соціальності, які складають зміст поняття «особистісна зрілість». Зауважимо, що за відсутності особистісної зрілості цілісність життєвої компетентності розпадається на окремі прояви особистості.

Отже, проектування цілісності життєвої компетентності на координати отриманого базису дозволяє подати такий системний опис об'єкта: аспект організації поняття – компетентнісний потенціал, аспект функціонування – життєтворчість, аспект зв'язку – готовність до виявлення активності, аспект координації – особистісна зрілість (рис. 2).

некомпетентності. І четвертий – визначається низьким компетентнісним потенціалом, особистісною незрілістю, проте прагненням до творчості життя. Вочевидь, прагнення творчості без розвитку необхідних засобів та відповідальності дозволяє говорити про маргінальний тип спрямованості активності без врахування соціальних орієнтирів і складає *дезаптаційний* вимір життєвої компетентності особистості.

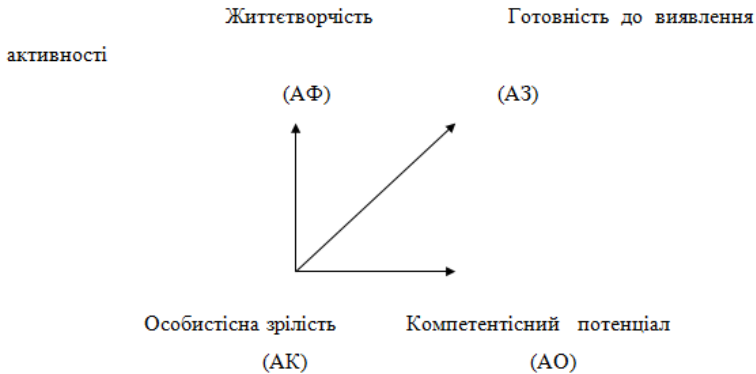

Рис. 3. Цілісність життєвої компетентності особистості у вигляді матриці

Отже, системний опис життєвої компетентності особистості як цілісного об'єкта дозволив нам визначити його провідні психологічні чинники: компетентнісний потенціал, життєтворчість, готовність до виявлення активності, особистісна зрілість; та чотири відносних виміри прояву: суб'єктний, адаптаційний, дезаптаційний та вимір життєвої некомпетентності.

ВИСНОВКИ

Пошуки сенсу життя, свого місця у світі можуть стати особливо напруженими. Виникають нові потреби інтелектуального і соціального порядку, задоволення яких буде можливим тільки в майбутньому; іноді – внутрішні конфлікти і труднощі у відносинах з оточуючими.

Проте юність, порівняно з підлітковим віком, є періодом стабілізації, коли молода людина психологічно майже повністю готова до подальшого дорослого життя. У юнаків розвивається потреба в спілкуванні та засоби його здійснення, формуються теоретичне, формальне мислення, стають стійкими інтереси, виникає здатність орієнтуватись у різних сферах суспільного життя. Все це відбувається

на формуванні наукового та громадянського світогляду, розвитку рефлексії, яка забезпечує критичне і свідоме ставлення до себе, на виникненні готовності до трудової діяльності. Підготовка фахівців сфери фізичної культури і спорту має надзвичайно важливе значення для успішної діяльності.

Провідна діяльність в цей період пов'язана з виникненням мотиву самовдосконалення та потреби в досягненні, які виявляються в прагненні покращити свої успіхи в навчанні, свої знання з різних предметів, розширити світогляд. Для даного віку характерна перевага внутрішньої мотивації над зовнішньою яка дає можливість усвідомлено керувати своїми потребами і прагненнями, опановувати свій внутрішній світ, формувати життєві плани і перспективи.

Варто не забувати про життєву компетентність, як складову підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Компетентність тісно пов'язана з поняттями «зрілість», «готовність до виявлення соціальної активності», «індивідуальний стиль життєдіяльності», системою ціннісних орієнтацій особистості. Системоуювальною складовою життєвої компетентності називають відповідальність особистості за свою долю, за свої вчинки і дії, за їх соціальні наслідки. Особистісні риси компетентної людини є близькими до рис самоактуалізованої особистості.

АНОТАЦІЯ

Проблема життєвої компетентності особистості є предметом інтересу різноманітних галузей наукових досліджень. Найбільш розробленими є її педагогічний, соціально-психологічний, філософський та соціологічний аспекти. Для більшості означених досліджень притаманний підхід до розуміння проблеми життєвої компетентності як складової життєтворчості особистості.

Під компетентністю дослідники розуміють загальну здатність і готовність особистості до дії, що ґрунтуються на знаннях та досвіді, набутих завдяки навчанню і вихованню, зорієнтованих на становлення особистості як суб'єкта людського життя та культури, активну інтеграцію в суспільство, засвоєння багатогранної рольової палітри.

Життєва компетентність включає вміння: розв'язувати найрізноманітніші життєві проблеми; отримувати й аналізувати інформацію, приймати рішення; оцінювати соціальні наслідки дій; працювати в групі; розробляти й виконувати контракти; включатись у проекти, організувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення. Поняття компетентності інтегрує в собі складові: когнітивну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо.

Підготовка фахівців сфери фізичної культури і спорту має надзвичайно важливе значення для успішної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савчин М. В. Василенко Л. П. Вікова психологія : начальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
2. Савчин М. В. Василенко Л. П. Вікова психологія : начальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 360 с
3. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
4. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ :Просвіта, 2001. 416 с.
5. Савчин М. В. Василенко Л. П. Вікова психологія: начальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
6. Демчук О. О. Життєва компетентність особистості: підходи до аналізу. *Наук. вісн.* : зб. наук. пр. (Одеса, груд. 1997 р.). Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. 2008. № 4–5. С. 101–104.
7. Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент: монографія. Одеса. ПНЦ АПН України. 2006 362 с.

Information about the authors:

Demchuk Olena Oleksandrivna,

Candidate of Psychological Sciences,
Professor at the Department of General Psychology
and Psychodiagnostics
Rivne State Humanitarian University
76 a, Chornovola str., Rivne, 33028, Ukraine

Semenovych Serhii Vasylovych,

Associate Professor at the Department of Theory
and Practice of Physical Culture and Sports
Rivne State Humanitarian University
21, Videnska str., Rivne, 33018, Ukraine

Lazarchuk Volodymyr Vasylovych,

Lecturer at the Department of Biology,
Human Health and Physical Therapy
Rivne State Humanities University
4, Ye. Konovaltsia str., Rivne, 33016, Ukraine